

POSTANOWIENIE

29 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

na posiedzeniu niejawnym 29 września 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M.C.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 21 września 2022 r., I ACa 413/22,

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2) zasądza od pozwanego Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz powoda M.C. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanemu niniejszego postanowienia do dnia zapłaty.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 21 grudnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Bydgoszczy ustalił, że umowa kredytu budowlanego w walucie wymienialnej z 22 stycznia 2009 r. wraz z aneksami zawarta między powodem M. C., a Bankiem spółką akcyjną w W., której

następcą prawnym jest pozwany, Bank spółka akcyjna w W., są nieważne i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 21 września 2022 r. oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez pozwanego. Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powołał się na przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

Zdaniem skarżącego w sprawie występują istotne zagadnienia prawne sprowadzającego się do odpowiedzi na pytania:

(1) Czy w odniesieniu do przesłanek „kształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy” z art 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c. w ramach sporów powstałych na tle umów kredytu powiązanych z walutą obcą (tzw. umów kredytów denominowanych albo umów kredytów indeksowanych) dokonując oceny spełnienia tychże przesłanek w ramach konkretnej sprawy należy brać pod rozwagę powszechne zasady i standardy informowania konsumentów o ich prawach i obowiązkach, które były przyjęte jako zwyczaj i obowiązywały w chwili zawarcia umowy kredytu? Tym samym, czy w przypadku jeżeli konsument został poinformowany o charakterze umowy kredytu powiązanej z walutą obcą w sposób odpowiadający standardom rynkowym z chwili zawarcia umowy kredytu, to nie jest możliwym stwierdzenie, iż umowa kredytu lub regulamin do takiej umowy zawiera postanowienia niedozwolone, oceniane z perspektywy świadomości konsumenta co do skutków zawieranej umowy? Jak również czy niespełnienie jakichkolwiek obowiązków informacyjnych jest od razu równoznaczne ze spełnieniem przesłanek z art 385¹ § 1 k.c. W konsekwencji czy w ramach pojęcia „okoliczności zawarcia umowy” sąd powinien badać praktykę rynkową z daty zawarcia umowy oraz czy w pojęciu tym mieszczą się okoliczności indywidualizujące danego konsumenta (znane bankowi z wniosku kredytowego) ? Czy sąd powinien badać stopień i zakres naruszenia przez bank obowiązków informacyjnych (w tym to jakimi informacjami dysponował konsument) i oceniać czy udzielenie przez Bank dalej idących informacji mogłoby doprowadzić (doprowadziłoby) do podjęcia przez

konsumenta innej decyzji co do zaciągnięcia zobowiązania ? Czy można nakładać na przedsiębiorcę (tutaj Bank) sankcję za niedopełnienie obowiązków informacyjnych, które nie wynikały z przepisów ustawy w dacie ich realizacji ?

(2) Czy w świetle oceny spełnienia przesłanek „kształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy” oraz „braku indywidualnego uzgodnienia postanowienia umowy” z art. 385¹ § 1 k.c. w ramach sporów powstałych na tle umów kredytu powiązanych z walutą obcą (tzw. umów kredytów denominowanych albo umów kredytów indeksowanych) dokonując oceny spełnienia tychże przesłanek, sąd rozpoznający tego typu sprawę powinien brać pod uwagę fakt, iż z uwagi na powszechność sporów na tle umów kredytów powiązanych z walutą obcą treść zeznań konsumentów powinna w każdym przypadku być zestawiana z dokumentami znajdującymi się w aktach sprawy oraz okolicznościami związanymi z wykonywaniem konkretnej umowy kredytowej przez strony do czasu zakwestionowania jej ważności przez konsumenta?

(3) Czy w przypadku jeżeli w ramach sporu powstałego na tle umowy kredytu powiązanej z walutą obcą (tzw. umowy kredytu denominowanego albo umowy kredytu indeksowanego) w ramach oceny przesłanki „kształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy” z art 385¹ § 1 k.c. w zw. z treścią art. 385² k.c. konsument wskazuje, iż rażące naruszenie jego interesów wiąże wyłącznie z faktem wzrostu kursu waluty obcej, co nastąpiło już po zawarciu umowy, ocenić należy, iż w takiej sytuacji nie istnieją podstawy do uznania konkretnych postanowień umowy kredytu bądź regulaminu za niedozwolone w rozumieniu art 385¹ § 1 k.c., a tym samym powództwo w tego typu sprawie powinno zostać oddalone z uwagi na błędną podstawę roszczenia konsumenta?

(4) Czy w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie wiąże konsumenta, możliwe jest przyjęcie, że taką umowę należy utrzymać w mocy z uwagi na fakt, iż za okres od dnia zawarcia umowy kredytu do dnia 24 stycznia 2009 roku strony takiej umowy mogą rozliczyć

wzajemne roszczenia w ramach instytucji nienależytego wykonania umowy z art. 471 k.c., zaś w okresie od dnia 24 stycznia 2009 roku każda umowa kredytu powiązanego z walutą obcą może być realizowana bezpośrednio w walucie obcej z uwagi na treść art. 358 § 1 i § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24 stycznia 2009 r.?

(5) Czy w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie wiąże konsumenta, możliwe jest przyjęcie, że taką umowę należy utrzymać w mocy z uwagi na fakt, iż także w okresie przed dniem 24 stycznia 2009 roku, kiedy to nastąpiła nowelizacja art. 358 § 1 i § 2 k.c., powszechnie przyjętym było stosowanie do przeliczeń walutowych kursu średniego NBP, a tym samym zastosowanie kursu średniego NBP w ramach przeliczeń walutowych przed dniem 24 stycznia 2009 roku było zgodne z treścią art. 56 k.c.?

(6) Czy przesłanka „kształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy” z art 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c. w ramach sporów powstałych na tle umów kredytu powiązanych z walutą obcą (tzw. umów kredytów denominowanych) zostaje spełniona w sytuacji, w której konsument oświadcza, iż w momencie zawierania umowy kredytu nie miał woli negocjowania postanowień umowy czy też w takiej sytuacji - w świetle takiego oświadczenia konsumenta - należy uznać, iż akceptacja przez kredytobiorcę wzorca umownego przedstawionego przez przedsiębiorcę, wyrażająca się w oświadczeniu konsumenta o braku woli negocjacji umowy — powoduje, iż konsument nie może w przyszłości powoływać się na okoliczność „braku negocjowania postanowień umowy” przy ocenie powyżej wskazanych przesłanek z art 385¹ § 1 k.c.?

Ponadto zdaniem skarżącego istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wynikającej z całkowicie odmiennej (wykluczającej się) interpretacji kwestii związanych z : (a) możliwością utrzymania w mocy umowy kredytu denominowanego albo umowy kredytu indeksowanego, w przypadku uznania, iż postanowienia takich umów odnoszące się do sposobu określania kursu

waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienie umowne i nie wiążą konsumenta; (b) tym czy można stwierdzić, że postanowienia umów kredytów denominowanych albo umów kredytów indeksowanych odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej mogą zostać uznane za postanowienia niedozwolone w sytuacji, gdy konsument swoje pokrzywdzenie wiąże nie ze stosowaniem przez bank do przeliczeń walutowych w ramach realizacji takiej umowy tabel kursowych banku lecz jedynie z faktem, że nastąpił powszechny wzrost kursu waluty obcej stosunku do złotego polskiego.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie jest jego rolą usuwanie błędów w zakresie wykładni i stosowania prawa w każdej indywidualnej sprawie.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono

rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma istotne znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11 i z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151).

Oparcie natomiast wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć. Nie istnieje przy tym istotne zagadnienie prawne ani potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia oraz wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (zob. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z 17 marca 2015 r., I PK 4/15, niepubl.; z 23 kwietnia 2015 r., I CSK 691/14, niepubl.; i z 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, niepubl.).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia tych wymagań, problematyka na którą wskazuje skarżący, była bowiem wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego – w odniesieniu do zbliżonych treścią umów kredytowych - a pozwany przekonująco nie wykazał, by istniała potrzeba ponownej wypowiedzi Sądu Najwyższego w tym przedmiocie. Nie wykazał także, zwłaszcza w kontekście orzecznictwa TSUE i najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego, by aktualnie istniały poważne rozbieżności w orzecznictwie w kwestiach poruszonych we wniosku. Ponadto pozwany w uzasadnieniu wniosku koncentruje się na krytyce stanowiska Sądu Apelacyjnego, a nie na wykazywaniu wystąpienia w sprawie abstrakcyjnego problemu prawnego o charakterze precedensowym. Taki sposób sformułowania zagadnień zmierza w istocie do poddania kontroli Sądu Najwyższego stanowiska Sądu Apelacyjnego wyrażonego w odniesieniu do konkretnej umowy kredytowej łączącej strony.

Ponadto, problematyka objęta zagadnieniem pierwszym została dostatecznie wyjaśniona w orzecznictwie Sądu Najwyższego - ukształtowanym pod wpływem orzecznictwa TSUE - w tym także w kontekście retroaktywnego stosowania standardów informacyjnych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że w odniesieniu do klauzul ryzyka walutowego nie jest wystarczające deklaratywne oświadczenie przez konsumenta, że został poinformowany o ryzyku walutowym i akceptuje to ryzyko, a ciężar udowodnienia, że konsument otrzymał niezbędne informacje spoczywa na przedsiębiorcy. Formalne poinformowanie o ryzyku walutowym nie jest wystarczające do uznania, że klauzula określająca główne świadczenia stron została wyrażona jasno i jednoznacznie (zob. m.in. wyroki TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-782/19 VB i inni przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République; z 20 września 2018 r., C-51/17 OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi; z 20 września 2017 r., C-186/16 R. P. Andricu i in. przeciwko Banca Românească SA; oraz wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22.; i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego – z odwołaniem do orzecznictwa TSUE - wielokrotnie wyjaśniano także kwestię, jakie standardy powinny być spełnione by uznać, że konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym z uwzględnieniem, że istotne są w tym względzie kryteria obiektywne. Prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że ryzyko silnej deprecjacji złotego jest trudne do oszacowania w perspektywie długoterminowej i pozostaje realne. W konsekwencji nie może polegać na podawaniu informacji historycznych o wahaniach waluty indeksacji w okresie nieadekwatnym do czasu trwania umowy i upewnianiu konsumenta, że waluta indeksacji jest stabilna, a zagrożenia i ryzyka jedynie hipotetyczne i nieprawdopodobne. Przeciwnie, prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że może dojść do sytuacji w której rozmiar deprecjacji waluty indeksacji może spowodować utratę jego zdolności do spłaty kredytu, z czym może się wiązać poważne ryzyko utraty nieruchomości obciążonej hipoteką zabezpieczającą spłatę kredytu. Niezbędne jest zatem przedstawienie mu danych nie tylko z okresu kiedy nie miały miejsca zdarzenia powodujące istotne

wahania kursu waluty ale także przedstawienie zagrożeń będących wynikiem zdarzeń nadzwyczajnych mogących spowodować 100 – 200% wzrost kursu. W świetle standardu wynikającego z prawa unijnego nie są w tym zakresie wystarczające dane, których konieczność przekazania konsumentowi wynikała z rekomendacji „S” Komisji Nadzoru Finansowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie (zob. m.in. wyroki z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl.; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl.; z 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl.; i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl.). Kwestia natomiast czy reguły te zostały zastosowane w okolicznościach konkretnej sprawy należy do sfery stosowania prawa i podlega ocenie Sądów *meriti*.

Dostrzeżenia przy tym wymaga, że wykładnia prawa unijnego dokonywana przez TSUE ma charakter deklaracyjny i jest skuteczna *ex tunc*, znajduje zatem zastosowanie – poza sytuacjami, gdy Trybunał zdecyduje się na ograniczenie skutków czasowych przyjmowanych przez siebie wykładni - także do stosunków prawnych powstałych przed wydaniem wyroku (zob. m. in. wyroki z 8 kwietnia 1976 r., 43/75, Gabrielle Defrenne przeciwko Societe Anonyme Belge de Navigation Aerienne Sabena, ECR 1976, s. 455 i z 6 marca 2007 r., C-292/04, Wienand Meilicke, Heidi Christa Weyde i Marina Stöffler przeciwko Finanzamt Bonn-Innenstadt).

Problematyka objęta zagadnieniem drugim pod pozorem zagadnienia prawnego wprowadza pytanie o metodologię oceny dowodów w sprawach dotyczących kredytów frankowych z sugestią, że zeznania konsumentów w tego rodzaju sprawach powinny być konfrontowane z dokumentami i okolicznościami wykonywania umowy. Kwestia oceny dowodów jest objęta w każdej indywidualnej sprawie kompetencją sądów *meriti*. Jest silnie uzależniona od okoliczności konkretnej sprawy i nie ma w tym zakresie możliwości tworzenia modelowych standardów, których powinien przestrzegać sąd w tego rodzaju sprawach. Podkreślenia wymaga, że Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego orzeczenia a kwestionowanie

przeprowadzonej przez Sąd drugiej instancji oceny dowodów jest niedopuszczalne (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.).

Zagadnienie trzecie oraz wątpliwości wykładnicze sformułowane w punkcie 2 b, są oparte na błędnym założeniu, że podstawą zakwestionowania przez Sąd Apelacyjny klauzuli ryzyka walutowego nie były okoliczności istniejące w dacie zawarcia umowy ale wzrost kursu franka szwajcarskiego do którego doszło po dacie zawarcia umowy. Z motywów zaskarżonego orzeczenia wynika natomiast, że przyczyną zdyskwalifikowania umowy łączącej strony było istniejące już w dacie zawarcia umowy narażenie powoda na nieograniczone ryzyko kursowe (klauzula ryzyka walutowego) oraz towarzysząca tej klauzuli abuzywność klauzuli przeliczeniowej. Wbrew założeniom skarżącego stanowisko Sądu Apelacyjnego koresponduje zatem z utrwalonym w orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądem, że art. 385¹ § 1 k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy a przedmiotem oceny jest treść normatywna postanowienia umownego a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta.

Przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta. Stwierdzenie abuzywności nie jest natomiast uzależnione od badania indywidualnych cech konsumenta, takich jak poziom jego wykształcenia, zakres doświadczenia, jest to bowiem pozbawione znaczenia z punktu widzenia art. 22¹ k.c. Ponadto wzorzec przeciętnego konsumenta w kontekście granic podmiotowych ochrony oraz jego stosowania do obowiązku przejrzystości i jasności postanowień umowy, także był przedmiotem wyjaśnień w orzecznictwie (zob. m.in. wyroki TSUE z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; z 20 września 2017 r., C-186/16 R. P. Andriuc i in. przeciwko Banca Românească SA oraz uchwała Sądu Najwyższego z 26 października 2021 r., III CZP 42/20, OSNC 2022, z. 6, poz. 57).

Wykładnia art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza także podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. O tym bowiem czy postanowienie jest

niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy. Dla oceny abuzywności postanowień umownych nie ma zatem znaczenia przyczyna zawarcia przez kredytobiorcę umowy, sposób jej wykonywania czy interes Banku, który w relacji z konsumentem stosował klauzule niedozwolone (zob. m.in. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 i z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Poza zakresem oceny pozostaje także, czy konsument faktycznie poniósł straty w toku wykonywania umowy oraz czy miał faktyczną alternatywę pozwalającą na zawarcie umowy bez abuzywnych postanowień. Punktem wyjścia dokonania oceny jest zatem nie to – jak wadliwie przyjmuje skarżący - że konsument poniósł straty w toku wykonywania umowy na skutek zmian kursu franka szwajcarskiego i czuje się tym wzrostem pokrzywdzony, lecz to, że ryzyko obciążenia go w pełni tymi stratami zostało wpisane w łączący strony stosunek prawny, bez zachowania adekwatnego do tego ryzyka standardu informacyjnego, który powinien towarzyszyć umowie zawartej na wiele lat.

Zagadnienie czwarte i piąte a także wątpliwości wykładnicze sformułowane w punkcie 2 a nie są adekwatne do okoliczności sprawy. Opierają się na założeniu, że przyczyną stwierdzenia przez Sąd Apelacyjny upadku umowy było występowanie w niej abuzywnych klauzul przeliczeniowych w sytuacji, gdy Sąd ten stwierdził abuzywność także składających się na mechanizm waloryzacji klauzul ryzyka walutowego.

Ponadto w judykaturze Sądu Najwyższego dominuje obecnie pogląd, że w przypadku, gdy eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji umowy, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, że strony są związane pozostałą częścią umowy. Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną.

Dotyczy to sytuacji, gdy określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanej z walutą obcą z odwołaniem do tabel kursowych ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania kursu waluty obcej, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu. Takie postanowienia są niedopuszczalne, jako kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, a ich bezskuteczność – niezależnie od dalszych postanowień umowy, w tym wyrażających ryzyko walutowe – może prowadzić do upadku umowy w całości (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 ; wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22, niepubl.).

W ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że nie jest możliwe – wbrew woli konsumenta - zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odsyłającego do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odwołaniem do kursu średniego ustalanego przez NBP względnie kursu rynkowego waluty (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22, niepubl.; wyroki Sądu Najwyższego z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl.; z 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22; i z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22, niepubl.). Wykluczono również możliwość wypełnienia luki w umowie po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych przez odwołanie do art. 358 § 2 k.c. wprowadzonego do kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono także, że utrzymanie w mocy umowy kredytu denominowanego do franka szwajcarskiego, w której

eliminacji ulega abuzywna klauzula przeliczeniowa jako kredytu czysto walutowego prowadziłoby do niedopuszczalnego zniekształcenia woli stron, która ukierunkowana była od początku na wypłatę kredytu w walucie krajowej (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, i II CSKP 405/22, niepubl.; z 20 maja 2022 r., II CSKP 713/22 i II CSKP 943/22, niepubl.; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, niepubl.; i z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 16 listopada 2022 r., I CSK 2237/22, niepubl.). Nie jest także możliwe jej utrzymanie jako umowy, w której kwota kredytu byłaby wyrażona w złotych polskich, brak bowiem elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i nie jest możliwe jego uzupełnienie. Nie wiadomo bowiem jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro kwota kredytu w umowie określona jest w CHF, a wypłata następuje w złotówkach według kursu jednostronnie ustalonego przez bank (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl.).

W orzecznictwie wyjaśniono również, że nie można dokonać wykładni umów kredytowych na podstawie art. 65 § 2 k.c. lub art. 56 k.c., już po usunięciu z nich postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzało by się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do kursu CHF określonego przez NBP lub wartości rynkowej tej waluty. Dla rozstrzygnięcia o utrzymaniu umowy w mocy nieadekwatne jest odwoływanie się do hipotetycznej woli stron, groziłoby to bowiem ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem.

Zgodnie z orzecznictwem TSUE art. 5 i 6 Dyrektywy należy bowiem interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron. W konsekwencji art. 6 ust. 1 Dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi możliwość uzupełnienia umowy przez

zmianę treści owego warunku. Możliwość taka istniałaby tylko w przypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje (zob. wyroki TSUE z 18 listopada 2021 r. C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A” i z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, Bank BPH).

Nie jest także możliwe zarządzenie lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w umowie kredytowej przez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A.).Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl. i z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; postanowienia Sądu Najwyższego z 12 września 2023 r., I CSK 5858/22 i I CSK 5941/22, niepubl.; zob. także wyrok TSUE z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21, C-82/21). W tym ostatnim orzeczeniu Trybunał stwierdził, że z przedłożonych mu materiałów sprawy nie wynika, by istniały przepisy prawa polskiego o charakterze dyspozytywnym, mogące zastąpić nieuczciwe warunki umowne, podkreślając niedopuszczalność sądowej modyfikacji treści postanowienia nieuczciwego w drodze wykładni sądowej.

Stwierdzenie nieważności umowy mieści się przy tym w zakresie sankcji, jaką Dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Uzupełnienie umowy przez sąd i dokonanie zmiany treści abuzywnego postanowienia mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13, prowadząc do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich warunków wobec konsumentów. Byliby oni w ten sposób zachęceni do stosowania nieuczciwych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one uznane za bezskuteczne, to umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, co

pozostałoby bez wpływu na jej ważność i bez istotnego uszczerbku dla ich interesów (zob. m.in. wyroki TSUE z 14 czerwca 2012 r., C-618/10 Banco Español de Crédito SA; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA oraz wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18).

Związek zagadnienia szóstego z okolicznościami sprawy nie jest dostatecznie jasny. Z podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia nie wynika bowiem, by pozwany wykazał, że zakwestionowane postanowienia umowy były przedmiotem indywidualnych uzgodnień (art. 385¹ § 4 k.c.) lub powód zrezygnował z możliwości ich indywidualnego negocjowania mimo, że była taka możliwość. Nie znajduje natomiast oparcia w orzecznictwie Sądu Najwyższego teza, że wybór kredytu waloryzowanego do CHF oznacza, że klauzula kursowa oraz klauzula ryzyka walutowego objęta jest indywidualnym uzgodnieniem stron i jako taka nie podlega kontroli sądu. Dokonanie przez konsumenta wyboru między różnego rodzaju umowami oferowanymi przez bank nie stanowi formy indywidualnego uzgodnienia postanowień umowy w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 3 k.c., nie świadczy bowiem o rzeczywistym wpływie konsumenta na treść postanowień umowy, którą wiąże się z bankiem (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl.).

Podkreślenia także wymaga, że obowiązkowi przedsiębiorcy, którego naruszenie może prowadzić do stwierdzenia abuzywności postanowienia umownego nie odpowiada – jak wydaje się zakładać skarżący - obowiązek konsumenta poczynienia wszystkich starań by zapobiec powstaniu takiego skutku, wypaczałoby to bowiem istotę ochrony konsumenckiej (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lipca 2023 r., I CSK 3526/22 i orzecznictwo przytoczone w jego uzasadnieniu).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 3, art. 98 § 1¹ k.p.c., art. 99 w zw. z art. 391 § 1 i w zw. z art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst. jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 265).

[SOP]

[ms]